

VÝCHODISKOVÉ TEORETICKÉ KONCEPCIE PRI APLIKÁCIÍ A INTERPRETÁCIÍ ANTIDISKRIMINAČNEJ NORMY DOHOVORU

Definícia diskriminácie

Článok 14 Dohovoru ustanovuje, že výkon práv a slobôd priznaných týmto Dohovorom musí byť zabezpečený bez diskriminácie z tam uvedených dôvodov. Už v starších rozhodnutiach ESLP inovoval definíciu porušenia zákazu diskriminácie ustanovenú Dohovorom. V odôvodnení prelomového rozhodnutia v prípade *Belgian Linguistics* ESLP uvádza, že nie každé rozdielne zaobchádzanie možno vyhodnotiť v rozpore s článkom 14 Dohovoru.

Výsledkom argumentácie ESLP a jeho rozhodovacej praxe je vnímanie porušenia zákazu diskriminácie v kontexte rozdielneho zaobchádzania s osobami nachádzajúcimi sa v porovnateľnej situácii, pričom toto rozdielne zaobchádzanie nemá objektívne a rozumné odôvodnenie. Musí byť zároveň preukázané, že s inými osobami sa v analogických podobných situáciách zaobchádzalo výhodnejšie.³³ V rozhodovacej činnosti ESLP možno spočiatku evidovať akcent na princíp tzv. formálnej rovnosti, ktorý je charakterizovaný rovnosťou v právach a pred zákonom.³⁴ Novšia judikatúra však naznačuje istý posun v postoji ESLP a modifikáciu formálnej rovnosti na substantívnu rovnosť.

Modifikácie argumentačnej línie ESLP je možné pozorovať už aj v starších prípadoch, napríklad vo veci *Belgian Linguistics*, kde Súd pripustil, že istá nerovnosť v práve je potrebná na korekciu materiálnych nerovností. V plnej miere sa zmienená argumentačná línia prejavila vo veci *Thlimmenos*, kde Súd konštatoval, že „*k porušeniu článku 14 Dohovoru došlo v tých prípadoch, keď štát zaobchádzal rozdielne v analogických situáciách bez uvedenia objektívneho a rozumného dôvodu. K porušeniu článku 14 Dohovoru však dochádza aj vtedy, keď štát zaobchádza rozdielne s osobami, ktoré sú v podstatne rozličných situáciách a neuvedie objektívne alebo rozumné dôvody.*“³⁵

³³ *Supra* 4.

³⁴ *Likes shall be treated alike* – pozn. autorov.

³⁵ *Thlimmenos proti Grécku*, č. 34369/97, 6. apríl 2000, dostupné na: <<https://hudoc.echr.coe.int/>

V článku 14 Dohovoru je tak jasne reflektovaný Aristotelov princíp rovnosti, a to v tom zmysle, že „*podobné prípady majú byť rozhodované rovnakým spôsobom a rozdiely odlišne.*“³⁶

Teoretické interpretačné východiská článku 14 Dohovoru so zameraním sa na dôvody diskriminácie

Napriek tomu, že ESLP postupuje vo vzťahu k identifikácii chránených dôvodov porušenia zákazu diskriminácie pri súčasnom použití článku 14 Dohovoru relatívne liberálne, existuje aj niekoľko opačných prípadov, keď Súd zaujal pomerne konzervatívnejší postoj. Časť doktríny preto považuje judikatúru ESLP v tomto smere za rozkolísanú, resp. neustálenú.³⁷ Dôvodom je aj absencia pevného teoretického základu, z ktorého by ESLP v týchto prípadoch vychádzal, a čím by zvýšil mieru konzistentnosti a zrozumiteľnosti jeho rozhodovacej praxe súvisiacej s porušením zákazu diskriminácie. Na znázornenie si uvedieme v skratke niekoľko možných koncepcií, ktorých aplikácia by mohla predstavovať akýsi prvý krok na ceste k napĺňaniu uvedených cieľov.

J. Gerards je autorom dvoch teoretických koncepcií, pričom jedna z nich je založená na nerovnom zaobchádzaní na základe dôvodov, ktoré sú *a priori* problematické, resp. podozrivé.³⁸ Ide o dôvody, ktoré sa považujú za vrodené alebo nemenné osobnostné vlastnosti (rasa, pohlavie, vek) alebo jednoznačne spadajú pod individuálnu autonómiu osoby (náboženstvo, politické zmýšľanie). Pri aplikácii uvedeného teoretického konceptu by bolo zrejme náročné subsumovať pod pojem „iné postavenie“ tie dôvody diskriminácie, ktoré ESLP pod tento pojem zahrnul, ako napríklad trvalý pobyt.³⁹

Zmiený teoretický základ má niekoľko výhod. Ide o zrejmy ľudskoprávny koncept rovného zaobchádzania, pretože je založený na pojmoch ľudskej dôstojnosti, individuálnej autonómie a ochrany zraniteľných a marginalizovaných skupín. Takisto by bola táto koncepcia atraktívna z hľadiska subsidiarity. Jej dôsledné uplatňovanie má potenciál redukcie sťažností, ktorých predmetom je namietané porušenie zákazu diskriminácie.

eng#{„itemid“:[„001-58561“]}; ďalej pozri *D.H. proti Českej republike*, č. 57325/00, 13. november 2007, dostupné na: <[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{„itemid“:\[„001-83256“\]}>](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{„itemid“:[„001-83256“]}>).

³⁶ *Likes shall be treated alike and differences differently*, Oddný, 669.

³⁷ *Supra* 23.

³⁸ *The non-discrimination rationale – pozn. autorov*.

³⁹ Gerards, 113 – 117.

Druhé možné teoretické východisko interpretácie článku 14 Dohovoru predstavuje všeobecný princíp rovnosti.⁴⁰ Uplatňovanie druhej Gerardsovej koncepcie by znamenalo, že ESLP by hodnotil pri akomkoľvek rozdielnom zaobchádzaní, ktoré má dopad na výkon práv a slobôd ustanovených Dohovorom, to, či takéto konanie je rozumné a spravodlivé. V kontexte samotnej argumentácie by však identifikácia konkrétneho chráneného dôvodu porušenia zákazu diskriminácie nebola relevantná.

Jednou z výhod osvojenia si predmetného konceptu je systematické odstraňovanie sociálno-ekonomických nerovností v spoločnosti. Rozdielne zaobchádzanie, spojené s neosobnými alebo inými, zdanlivo bezproblémovými dôvodmi, napríklad ako otázka trvania pracovnej zmluvy, môže mať nepriaznivé sociálne konzekvencie, najmä ak takéto rozdielne zaobchádzanie má dopad na riadny výkon základných ľudských práv a slobôd. Pokiaľ by ESLP rozhodoval iba v prípadoch, ktoré sa týkajú diskriminácie z dôvodov založených na osobnostných charakteristikách dotknutej osoby, automaticky by vylúčil zo svojej rozhodovacej činnosti tie sťažnosti, ktorých obsahom je porušenie zákazu diskriminácie prejavujúce sa v jeho skrytej forme, keď hovoríme o na prvý pohľad neviditeľnom až systematickom porušovaní zákazu diskriminácie. Výhodou aplikácie druhého konceptu je tiež podstatne komplexnejší záber pri vyhodnocovaní jednotlivých definičných znakov foriem diskriminácie založených na kumulatívnych alebo viacnásobných dôvodoch.⁴¹ Vyhodnocovanie vysokej miery existencie chránených dôvodov diskriminácie môže mať priamy dopad na mieru intenzity preskúmania konkrétnej veci a taktiež na požiadavku odôvodnenia rozdielneho zaobchádzania zo strany štátu.⁴²

Podľa J. Gerardsa je nevyhnutné, aby si ESLP osvojil jeden z uvedených dvoch teoretických konštruktov, a tým dosiahol stav vyššej miery konzistencie rozhodovacej praxe v antidiskriminačných sporoch. Nekoherentné rozhodovanie môže byť problematické najmä z pohľadu transparentnosti a právnej istoty. Výsledkom tohto sú rovnako interpretačné a výkladové problémy rozhodovacej praxe národných súdov, ako aj právnej argumentácie právnych zástupcov, keďže nejednotná rozhodovacia prax ESLP vedie k neschopnosti týchto aktérov jednoznačne určiť, v akých prípadoch by mal byť článok 14 Dohovoru aplikovaný.⁴³

⁴⁰ *The Equal Treatment Rationale* – pozn. autorov.

⁴¹ Gerards, 117 – 122.

⁴² Tamže.

⁴³ Tamže, s. 122 – 123.

Na druhej strane však nie je možné identifikovať všeobecný konsenzus ohľadom akejsi finálnej alebo ucelenej teórie rovnosti v kontexte interpretácie článku 14 Dohovoru. Tento postoj je takisto založený na prezumpcii možnosti ustanovenia akéhosi univerzálneho teoretického konceptu, ktorý by zahŕňal a dal odpoveď na všetky otázky súvisiace so správnosťou interpretácie článku 14 Dohovoru. Je však diskutabilné, či je toto vôbec možné vzhľadom k rozmanitosti a komplexnosti prípadov namietanej diskriminácie, ktoré sú predmetom sťažností adresovaných ESLP.

Obsahom nasledujúcich riadkov je výber relevantných rozhodnutí ESLP k interpretácii chráneného dôvodu tzv. iného postavenia, ktorá aj v súčasnosti predstavuje pre súdnu rozhodovaciu prax takmer neriešiteľný rébus.

JUDIKATÚRA EURÓPSKEHO SÚDU PRE ĽUDSKÉ PRÁVA

Engel a ďalší proti Holandsku, 8. jún 1976

Skutkový stav:

Piatimi sťažovateľmi v tomto prípade boli holandskí štátni občania, ktorí mali v rokoch 1970 a 1971 status vojakov základnej vojenskej služby, pričom im boli udelené rôzne hodnosti v holandských ozbrojených silách. Sťažovatelia však boli postupne sankcionovaní za priestupky proti vojenskej disciplíne.

Pán Engel a ďalší vojaci namietali porušenie článku 14 Dohovoru v spojení s článkami 5 a 6 Dohovoru. V kontexte porušenia článku 5 Dohovoru sťažovatelia namietali rozdiely v zaobchádzaní s vojakmi, a to v súvislosti s predbežným zatknutím - vojaci s nižšími hodnosťami boli umiestnení v celách, kým dôstojníci boli umiestnení v ich bytoch, stanoch alebo obydliach. Zároveň namietali, že na trest uväznenia v disciplinárnom oddelení mohli byť odsúdení len vojaci bez hodnosti.

V súvislosti s porušením článku 14 Dohovoru v spojení s článkom 6 Dohovoru sťažovatelia poukazovali na fakt, že v prípade trestných konaní vedených proti civilistom bolo účastníkom konania poskytnutých viac zákonných záruk ako v prípade disciplinárnych konaní.

Rozhodnutie Súdu:

Pri rozhodovaní o možnom porušení článku 14 Dohovoru EŠLP poukázal na text tohto článku a konštatoval, že uvedené dôvody diskriminácie sú vymedzené iba demonštratívne, čo vyplýva zo slovného vyjadrenia „*na akomkoľvek dôvode*“.⁴⁴ Navyše, k interpretácii chráneného dôvodu iného postavenia pristupuje EŠLP extenzívne. Z tohto dôvodu pod neho subsumoval aj menej priaznivé zaobchádzanie z dôvodu inej vojenskej hodnosti.

⁴⁴ *Any ground such as – pozn. autorov.*

Kjeldsen, Busk Madsen a Pederssen proti Dánsku, 7. december 1976**Skutkový stav:**

Kjeldsen je jedným z prvých prípadov, v rámci ktorého sa ESLP explicitne zaoberal problematikou diskriminácie z dôvodu iného postavenia. V odôvodnení svojho rozhodnutia zverejnil, aj keď pomerne krátku, interpretačnú líniu tohto pojmu. Sťažovatelia, okrem iného, namietali porušenie článku 14 Dohovoru v spojení s článkom 2 Protokolu č. 1 (právo na vzdelanie).⁴⁵

V roku 1970 došlo v Dánsku k zavedeniu povinného sexuálneho vzdelávania vo verejných základných školách. Hlavným cieľom prijatého opatrenia bolo zníženie počtu neplánovaných tehotenstiev. Sťažovatelia však nesúhlasili s prijatými opatreniami a tvrdili, že sexuálne vzdelávanie na školách je v rozpore s ich náboženským presvedčením. Takisto sa domnievali, že sexuálne vzdelávanie vyvoláva viaceré otázky morálneho charakteru a uprednostňovali to, aby mohli svoje deti vzdelávať v tejto oblasti oni. Požiadali tiež školu a úrady, aby im bola poskytnutá výnimka a aby ich deti boli oslobodené od hodín sexuálneho vzdelávania. Ich žiadosti boli zamietnuté.

V kontexte diskriminácie sťažovatelia namietali, že dánska legislatíva umožňuje výnimku z navštevovania hodín náboženstva vo verejných základných školách v porovnaní s povinnou návštevou hodín sexuálnej výchovy, kde takáto výnimka neexistuje. Z tohto dôvodu išlo podľa názoru sťažovateľov o porušenie zákazu diskriminácie v nadväznosti na znenie článku 2 Protokolu č. 1.⁴⁶

Rozhodnutie Súdu:

ESLP v odôvodnení svojho rozhodnutia konštatoval, že v prípade diskriminácie z dôvodu iného postavenia musí ísť o rozlišovanie na základe osobnostných vlastností (statusu), ktorými sa osoby alebo skupiny osôb vzájomne od seba odlišujú. ESLP rozhodol, že nedošlo k porušeniu článku 14 Dohovoru, keďže sexuálne a náboženské vzdelávanie sú založené na skutkovo rozličných okolnostiach a prijaté opatrenia sú v súlade s článkom 14 Dohovoru.

ESLP tak prvýkrát v súvislosti s diskrimináciou z dôvodu iného postavenia poukázal na vhodnosť interpretácie smerujúcej k identifikácii okolností rozdielneho zaobchádzania založeného na osobnostných vlastnostiach.

⁴⁵ Článok 2 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a slobôd (Paríž, 20. marec 1952), dostupné na: <https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SLK.pdf>.

⁴⁶ Tamže.